

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2006

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2006

Räddningsverkets kontaktperson:

Jan Schyllander, Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)
Telefon 0586-71 32 24

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
1 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	4
2 STATISTISKT UNDERLAG	7
3 GRÄNSDRAGNINGAR.....	8
3.1 Begreppet "olycka".....	8
3.2 Felkällor.....	9
4 RESULTAT	10
4.1 Fördelning mellan typer av olyckor	10
4.1.1 Nationell/internationell olycksrapporternig.....	10
4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering.....	10
4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering.....	11
4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering.....	12
4.2 Avsändare	12
5 ANALYS.....	15
5.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna	15
5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar.....	16
5.2.1 Vägtrafikolyckor	16
5.2.2 Brand.....	17
5.2.3 Drunkning.....	17
5.2.4 Fallolyckor.....	18
5.2.5 Förgiftning	18
5.2.6 Kvävning.....	19
6 SLUTSATSER AVSEENDE MEDIAS RAPPORTERING	20
6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen.....	20
7 ALLMÄNHETENS BILD AV OLYCKOR	22
8 DISKUSSION.....	24

Förord

Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO) har regeringens uppdrag att ge en samlad bild och bedömning av olycksutvecklingen och säkerhetsarbetet i Sverige. En kartläggning av faktisk förekomst av olika typer av olyckor är ett självklart och viktigt led i detta arbete, men det behövs även kunskaper om hur människor - allmänhet och beslutsfattare - upplever och värderar olika olycksrisker i samhället. För att förstå hur dessa attityder och förväntningar tar form är det viktigt att studera hur medierna rapporterar om olyckor.

Syftet med föreliggande rapport är att belysa sambanden mellan faktisk olycksförekomst, mediebilderna av olyckor och allmänhetens uppfattning om olyckor. Förhoppningen är att inblicken skall väcka en diskussion om hur dessa samband påverkar samhällets säkerhetsförebyggande insatser.

Faktum är att medievärldens olyckor kraftigt avviker från verklighetens, både avseende olyckstyp och de drabbade. Hypotesen, att mediebilderna är ett filter genom vilket människornas bild av olyckor formas och förvrängs, får stöd av de undersökningsresultat som framkommit. En slutsats är att mediernas olycksrapportering har stor påverkan på allmänhetens uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor.

Rapporten har tagits fram i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan.

Karlstad i november 2006

Jan Schyllander,
utredare vid Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)

1 Sammanfattning och slutsatser

Räddningsverkets Nationella Centrum för lärande från Olyckor har regeringens uppdrag att ge en samlad bild och bedömning över olycksutvecklingen i Sverige. NCO har sedan 2002 årligen studerat hur media redovisar samhällets olycksbild och hur allmänheten uppfattar denna bild.

Denna rapport baseras på tre olika typer av information: det verkliga antalet dödsfall i olika typer av olyckor, allmänhetens tro om vilken olyckstyp som leder till flest dödsfall, samt TT:s rapportering om olyckor som ägde rum i Sverige.

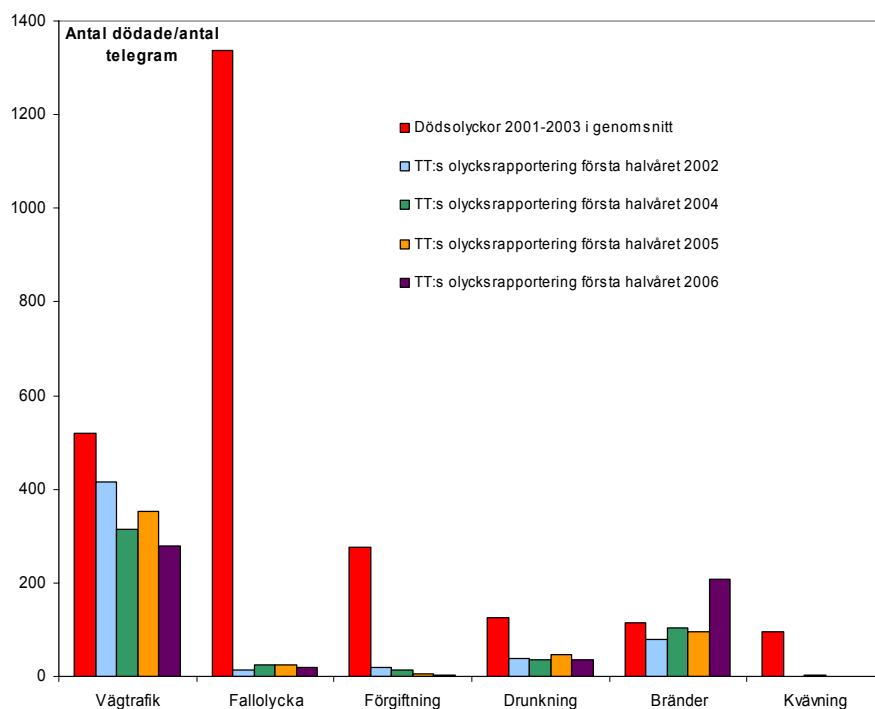
- Under år 2003 (vilket är den senaste tillgängliga statistiken) inträffade 2940 dödsolyckor i Sverige. Ur dessa kan sex huvudtyper urskiljas om totalt 2544 dödsfall: fallolyckor 1424, vägtrafik 469, förgiftning 269, bränder 93, drunkning 119 samt kvävning 88.
- På NCO:s uppdrag ställde Sifo i oktober 2006 följande fråga till allmänheten: "Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall?" Svaren fördelade sig som följer: vägtrafik (75 procent), fallolycka (9 procent), förgiftning (2 procent), drunkning (6 procent), bränder (2 procent) och kvävning (1 procent). Sex procent av de svarande anger "vet ej".
- TT sände ut 544 artiklar under det första halvåret 2006 om de sex olyckstyperna. Artiklarna handlade om: vägtrafik (51 procent), fallolycka (3 procent), förgiftning (0 procent), drunkning (7 procent), bränder (38 procent) samt kvävning (0 procent).

En konkret slutsats är att allmänhetens uppfattning om olyckornas utbredning drastiskt avviker från hur det förhåller sig i verkligheten, men är en avspeglning av mediernas rapportering. Sett över de fyra undersökningsperioderna, har dock allmänhetens uppfattning om *fallolyckor* som den vanligaste dödsolyckan ökat, särskilt i årets undersökning.

En annan slående skillnad mellan verklighetens olyckor och allmänhetens inställning rör de omkomnas ålder. Åldersgruppen 80 år eller äldre är mycket kraftigt överrepresenterad i statistiken över dödsolyckor, ett svarsalternativ som bara fem procent av de tillfrågade i Sifo-undersökningen angav.

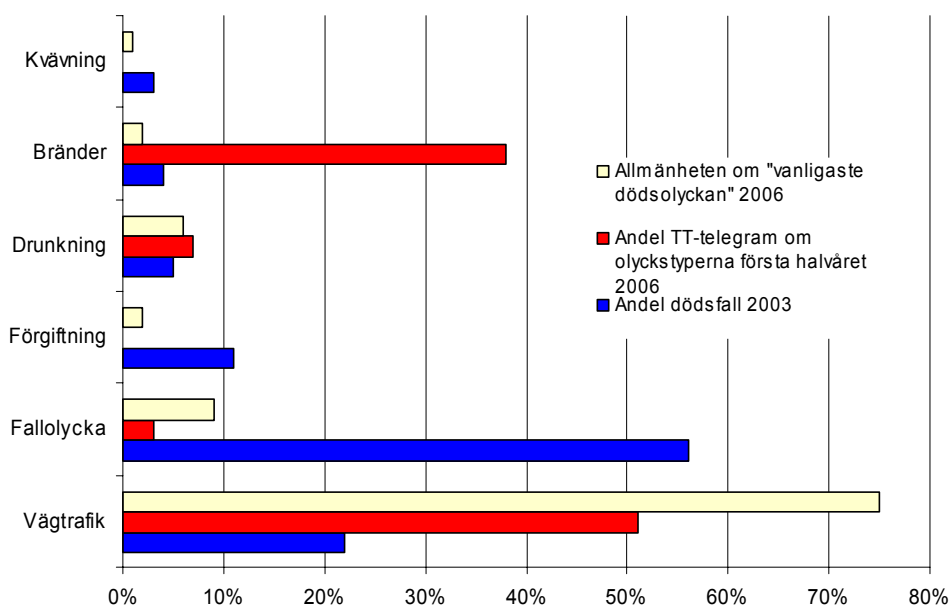
Från NCO:s sida finns inga avsikter att ifrågasätta mediernas nyhetsvärdering. Avsikten med denna rapport är snarare att söka förklaringar till samhällets snedvridning av resurserna för det olycksförebyggande arbetet. Enligt uppgifter från den tidigare Forskningsrådsnämnden satsas 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, medan 20 procent används för att ta fram ny kunskap för säkrare trafik. 80 procent av alla olyckor sker i s.k. hem- och fritidsmiljöer, men får bara cirka 5 procent av de forskningsmedel som samhället satsar på olycksförebyggande arbete.

I nedanstående diagram jämförs olycksrapporteringen med det faktiska antalet dödsolyckor. Det faktiska antalet dödsolyckor baseras på ett genomsnitt för åren 2001, 2002 och 2003.

Figur 1. Antal dödsolyckor per olyckskategori och antalet nyhetstelegram per olyckskategori under åren 2001 till 2006. Källa; dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen och TT

I nedanstående diagram görs en jämförelse mellan de tre undersökta faktorerna i undersökningen.

Figur 2. Per olyckskategori redovisas andelen dödsfall, andelen TT-telegram och andelen hos allmänheten som trodde att resp. kategori var den vanligaste. Källa; Dödsorsaksregistret, TT, SIFO

I nedanstående tabell ges en översikt över resultaten från de fyra undersökningsperioderna.

OLYCKSTYP	ANDEL (OCH ANTAL) DÖDSFALL			ALLMÄNHETEN OM "VANLIGASTE DÖDSOLYCKAN"				ANDEL (OCH ANTAL) TT-TELEGRAM OM OLYCKSTYPERNA, 1:A HALVÅRET			
	2001	2002	2003	2002	2004	2005	2006	2002	2004	2005	2006
Drunkning	4 % (126)	5% (134)	45% (119)	6%	3%	2%	6%	11% (79)	11% (68)	9% (47)	7% (36)
Vägtrafik	19% (539)	18% (534)	16% (469)	83%	85%	79%	75%	71% (506)	61% (385)	67% (352)	51% (278)
Bränder	4% (101)	4% (111)	3% (93)	1%	1%	2%	2%	12% (87)	19% (122)	18% (96)	38% (209)
Fallolycka	43 % (1240)	47% (1348)	48% (1424)	2%	6%	7%	9%	3% (18)	5% (30)	5% (24)	3% (18)
Kvävning	4 % (101)	3% (95)	3% (88)	1%	1%	0%	1%	0,1% (1)	1% (6)	0% (1)	0% (0)
Förgiftning	11% (306)	9% (255)	9% (269)	3%	3%	4%	2%	3% (20)	3% (18)	1% (6)	0% (2)
Övriga olyckstyper	16 % (448)	18% (511)	16% (478)								
Totalt	100% (2861)	100% (2893)	100% (2940)	96% (+3% "vet ej")	99% (+3% "vet ej")	94% (5% "vet ej")	95% (6% "vet ej")	100% (711)	100% (629)	100% (526)	100% (544)

2 Statistiskt underlag

Till underlag för föreliggande analys av massmedias rapportering om olyckor ligger en genomgång av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering under det första halvåret (1 januari-30 juni) 2006.

Valet att utgå från TT:s rapportering beror på att denna nyhetsbyrå är starkt "nyhetsledande"; dels refererar/publicerar andra medier TT:s texter, dels sätter TT i hög grad dagordningen för övriga mediers eget redaktionella arbete.

Ett antal sökningar i elektroniska mediedatabaser har genomförts. Totalt har drygt 1 000 unika artiklar/telegram analyserats och kategoriserats avseende typ av olycka (vägtrafik-, tågtrafik-, fall- etc.), samt huruvida rapporteringen avser olyckor i Sverige eller i andra länder. En kategorisering av de nationella artiklar/telegram där urskiljbara "avsändare" av budskapet förekommer har också gjorts.

Sökningen gjordes på TT-artiklar/telegram med förekomst av orden "olycka" och/ eller "olyckor". Därefter gjordes kompletterande sökningar på fallolyck*, bilolyck*, trafikolyck*, bussolyck*, brand, eldsvåd*, villabrand*, lägenhetsbrand*, drunkn*, förgift* och kvävn*. Resultatet blev sammanlagt cirka 1 000 artiklar, som laddades hem i både ingressform och fulltext. I de fall där ingressen har varit otillräcklig för en bedömning av innehåll och ev. "avsändare" har artiklarna laddats ned i fulltext.

Olyckorna har i första hand hänförts till någon av de prioriterade kategorierna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning. I många fall har detta inte varit möjligt, varför ytterligare ett antal olyckskategorier har lagts till det statistiska råmaterialet (för helhetsbildens och den framtida användbarhetens skull): arbetsplats, flygtrafik, tågtrafik, klämolycka, infrastruktur, katastrof, naturkatastrof, oväder, sjöfart, explosion och fritid. (Tillagda olyckskategorier har emellertid inte blivit föremål för någon analys i föreliggande rapport.)

3 Gränsdragningar

3.1 Begreppet "olycka"

Olycka är ett svåravgränsat begrepp vars förekomst dessutom är svårt att mäta i verkliga livet. Flertalet vetenskapliga definitioner brukar fånga tre kriterier: det ska röra sig om en *plötslig* händelse, denna ska resultera eller kunna resultera i något *negativt*, och den ska vara *oavsiktlig*.

Dessa kriterier är emellertid ganska flytande:

- Plötsligheten kan vara omedelbar, till exempel ett fall eller en explosion, eller något relativt utsträckt, till exempel ett giftutsläpp under några timmar eller kanske dagar.
- Frågan om hur påtagliga de negativa konsekvenserna ska vara för att en händelse ska betraktas som en olycka har betydelse för vad som i sin tur räknas som enbart tillbud, incidenter eller störningar.
- Huruvida en händelse är oavsiktlig är ofta svårt att avgöra. Många olyckor visar sig vid närmare granskning vara uppsåtliga, till exempel bränder, förgiftningar eller drunkningar i mord- eller självmordssyfte.

Begreppet "olycka" kan således beteckna och beskriva synnerligen vitt skilda företeelser, varför gränsdragningsproblem ofta uppstår. Exempelvis kan en kollision mellan en grävsopla och en parkerad bil som orsakar en brand i en intilliggande villa kategoriseras som antingen en vägtrafikolycka, en villabrand eller en arbetsplatsolycka. Om det av artikeln dessutom framgår att det finns misstankar om att grävmaskinisten orsakade kollisionen avsiktligt, uppstår frågeställningen om det överhuvudtaget är relevant att tala om en olycka.

Föreliggande rapport ska kartlägga medias rapportering av olyckor i syfte att möjliggöra en överblick av sambandet (eller bristen på samband) mellan denna "mediefaktor", faktiska olycksfrekvenser resp. storleken på de samhällsliga resurser som investeras i olika typer av förebyggande åtgärder. Bedömningen är, mot denna bakgrund, att själva förekomsten av olyckor eller "olycksliknande händelser" så långt det är möjligt bör inkluderas i analysen. Följaktligen bör antalet förekomster som exkluderas pga. gränsdragningsproblem minimeras. (Det finns dock undantag.) Följande principer har varit vägledande:

- Olyckor eller "olycksliknande händelser" som uppmärksammats medialt huvudsakligen pga. bakomliggande brott/misstänke om brott, men som uppstått utan direkt uppsåt att skada/döda, betraktas ändå som relevanta olyckor i föreliggande rapport. Exempel: "BILIST VÅLLADE DÖDSOLYCKA - FICK TVÅ ÅRS FÄNGELSE". Förhållandet att den bilförare som omnämns i den aktuella artikeln var alkoholpåverkad vid olyckstillfället förändrar rimligtvis inte rapporteringens inverkan på mediekonsumenterna i termer av upplevd trafikfara. Samma resonemang gäller för det faktum att själva olyckstillfället sannolikt befinner sig i relativt långt föregående tid, i förhållande till artikelns publicering. Att olyckan är alkoholrelaterad förändrar inte det faktum att det var en olycka - uppsåtet var knappast att orsaka en olycka. Samma sak gäller om någon orsakar en trafikolycka till följd av fortkörning eller annan vårdslöshet.

- Olyckor som i artiklarna/telegrammen beskrivs som omedelbara (eller sannolika) följer av terrorism, militära aktiviteter, misshandel, mord/mordförsök resp. självmord/ självmordsförsök har uteslutits. Dessa artiklar behandlar händelser som är alltför välplanerade och/eller uppsåtliga för att omfattas av ett i sammanhanget relevant olycksbegrepp. Bränder som bekräftats/misstänks vara anlagda har exkluderats av samma skäl.
- Olyckor där offren/de inblandade är djur har uteslutits ur analysen.

3.2 Felkällor

Det kan inte uteslutas att vissa artiklar/telegram har räknats fler än en gång, eftersom TT ibland skickar ut reviderade/utökade versioner av tidigare publicerat material, med ny rubrik. Dock torde inte detta ge upphov till några systematiska fel.

Kategoriseringen av vissa artiklar som överlappar flera olika olyckstyper kan diskuteras. Detsamma gäller artiklar som har uteslutits/borde ha uteslutits från analysen.

Hela det massmediala analysmaterialet härrör från ett nedslag i tiden - det första halvåret 2006. Resultat och analys bör betraktas mot bakgrund av de statistiska effekter som detta kan ge upphov till.

Kvalitén hos de elektroniska sökmotorernas indexering av olika sökord kan inte garanteras, men erfarenheten visar att träffbilden på eftersökta ord brukar vara god.

4 Resultat

4.1 Fördelning mellan typer av olyckor

Det totala antalet artiklar/telegram (nationella och internationella) i analysen som bedömts vara relevanta och som berör någon av de prioriterade olyckstyperna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning – uppgår till 708. Av dessa avser 544 nationell rapportering och 164 internationell rapportering.

4.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering

Fördelningen väger, liksom tidigare år, tungt för nationell olycksrapportering under sökperioden januari-juni 2006. Det är dessutom näst intill obefintlig variation från de fyra undersökningsperioderna.

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2005	JANUARI - JUNI 2006
80% nationell olycksrapportering	79% nationell olycksrapportering	82% nationell olycksrapportering	77% nationell olycksrapportering
20% internationell olycksrapportering	21% internationell olycksrapportering	18% internationell olycksrapportering	23% internationell olycksrapportering

4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2005	JANUARI - JUNI 2006
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	63% Vägtrafikolyckor	49% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	22% Brand	37% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	10% Drunkning	9% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	4% Fallolyckor	3% Fallolyckor
3% Förgiftning	3% Förgiftning	2% Förgiftning	1% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning	0% Kvävning

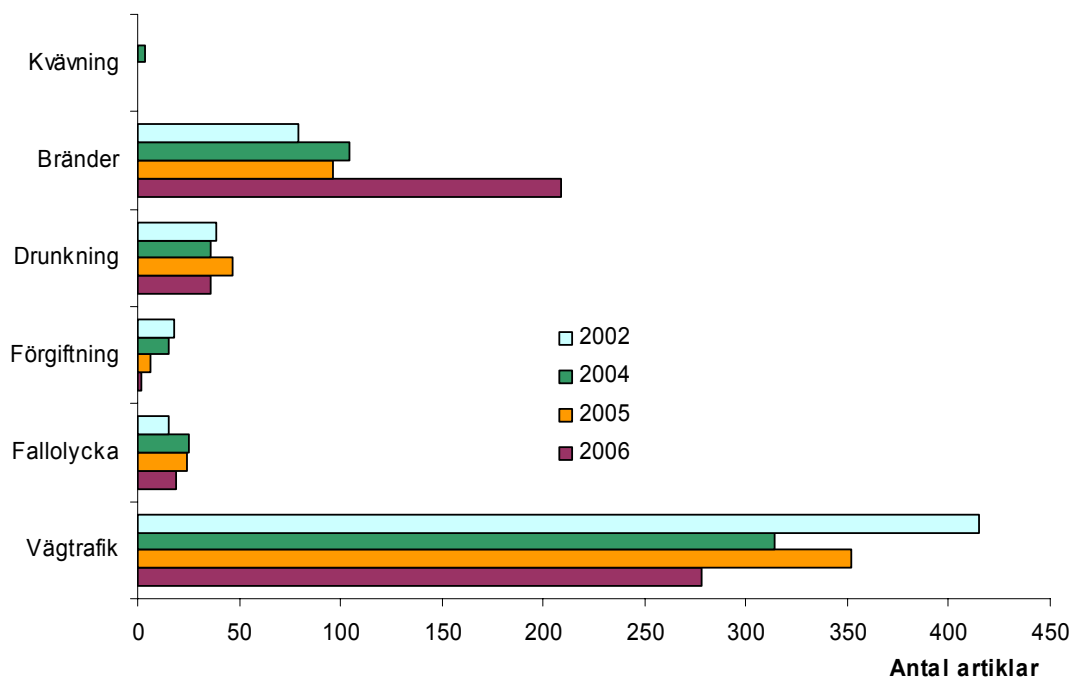
Som tabellen ovan visar, har andelen TT-telegram om vägtrafikolyckor minskat kraftigt, medan brandolycksrapporteringen tydligt har ökat.

4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering

Den nationella (svenska) olycksrapporteringen fördelar sig som följer:

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2005	JANUARI - JUNI 2006
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	67% Vägtrafikolyckor	51% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	18% Brand	38% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	9% Drunkning	7% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	5% Fallolycka	3% Fallolycka
3% Förgiftning	3% Förgiftning	1% Förgiftning	0% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning	0% Kvävning

Som tabellen ovan och diagrammet nedan visar har den nationella rapporteringen om vägtrafikolyckor tydligt minskat, medan brandolycksrapporteringen tydligt har ökat.

Figur 3. Antal nationella artiklar fördelade på olyckstyp och år.

4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2005	JANUARI - JUNI 2006
63% Vägtrafikolyckor	54% Vägtrafikolyckor	42% Vägtrafikolyckor	43% Vägtrafikolyckor
6% Brand	14% Brand	37% Brand	32% Brand
28% Drunkning	24% Drunkning	17% Drunkning	17% Drunkning
2% Fallolyckor	4% Fallolyckor	0% Fallolyckor	3% Fallolyckor
1% Förgiftning	2% Förgiftning	4% Förgiftning	4% Förgiftning
0% Kvävning	2% Kvävning	0% Kvävning	0% Kvävning

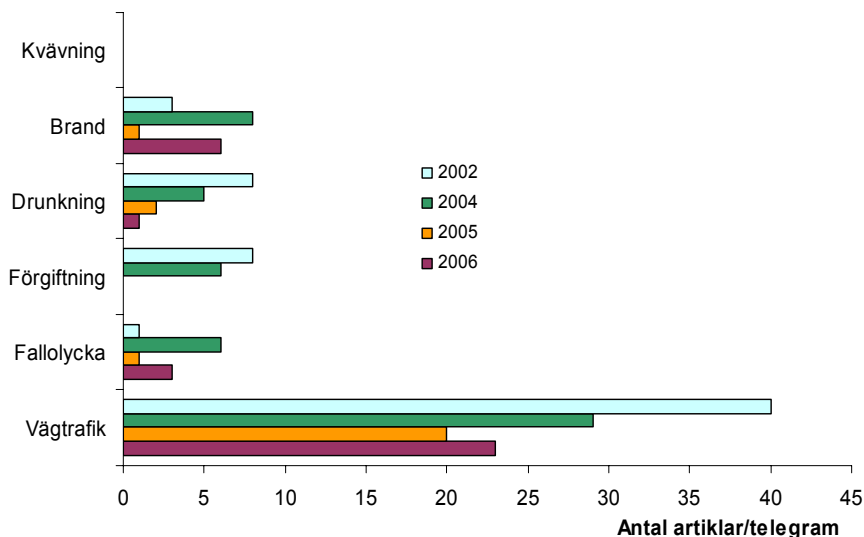
Som tabellen visar syns samma tendens beträffande vägtrafikolyckor och bränder även i den internationella rapporteringen.

4.2 Avsändare

Med avsändare avses här en part som kan antas haft för avsikt att uppnå medial uppmärksamhet med något. Detta något handlar i normalfallet om studier, rapporter, statistik, utredningar, kampanjer och annat. Utmärkande för denna typ av nyhetsinnehåll inom olycksrapportering är att den, såvida det inte är fråga om en haveriutredning eller liknande, inte uppehåller sig kring en specifik olyckshändelse utan behandlar helg-, månads- eller årsstatistik, olycksrisker, förebyggande åtgärder och så vidare från en generell utgångspunkt.

(Avsändare bakom icke svensk olycksrapportering behandlas inte i denna rapport.)

Andelen av de 544 relevanta nationella artiklarna/telegrammen som har en urskiljbar avsändare är cirka 6 procent (33 av 544). Siffran för föregående år var 5 procent och för året där för innan var den hela 15 procent. Fördelningen mellan olyckstyperna framgår av nedanstående diagram.

Figur 4. Antal artiklar/telegram som har en tydlig avsändare fördelade på olyckstyp och år.

Följande avsändare för olycksrapporteringen 2006 kan nämnas inom respektive område. Siffran intill avsändaren avser antalet artiklar som denne står bakom.

VÄGTRAFIKOLYCKOR	ALKOLÅSUTREDNINGEN (2), FORSKNING PUBLICERAD I VETENSKAPLIGA TIDNINGEN HUMAN FACTORS (1), GÖTEBORGS UNIVERSITET (1), LÄNSTRAFIKEN I JÄMTLAND (1), MALMÖ STAD (1), POLISEN (1), SVENSKA CYKELSÄLLSKAPET (1), VTI-FORSKARE (1), VÄGVERKET (9), VÄGVERKET / LÄNSTRAFIKEN I VÄSTERBOTTEN (1), VÄGVERKET / MALMÖ STAD (1), VÄGVERKET / POLISEN (1), VÄGVERKET REGION STOCKHOLM (1), ÖVERÅKLAGARE SVEN-ERIK ALHEM (1)
Brand	Svenska Brandskyddsföreningen (3), Räddningstjänsten (1), Räddningsverket (1), SMHI (1)
Drunkning	Svenska Livräddningssällskapet (1)
Fallolyckor	Idrottshögskolan (1), Umeå Universitet (1), Räddningsverket / Sveriges Kommuner och Landsting (1)

Antalet olycksrapporteringar om kvävning med avsändare kvarstår på oförändrad noll-nivå. Rapporteringen med avsändare i kategorin för vägtrafikolyckor har minskat, liksom olyckstyperna förgiftning och drunkning. Däremot har avsändare i kategorin fallolycka ökat något, liksom i kategorin brand.

En av de olyckstyper som hade hög andel avsändare i undersökningarna 2002 och 2004, var förgiftning. I såväl årets som föregående års undersökning förekommer ingen avsändare alls i denna kategori. I årets undersökning är det istället, liksom tidigare år, vägtrafikolyckorna som står för majoriteten av artiklarna med tydlig avsändare.

Vägtrafik

Vägtrafikolyckorna är för fjärde undersökningsperioden i rad, den i särklass mest omskrivna olyckstypen och det område som har flest aktiva avsändare. Den procentuella fördelningen av avsändare inom denna olyckskategori har dock minskat från 40% till 23% sedan första undersökningsomgången (2002). Års- och månadsvis återkommande olycksstatistik, kompletterad med särskild helg- och semesterstatistik, undersökningar, förebyggande åtgärder och varningar presenteras av olika aktörer. Exempel på typiska rubriker är "*Länstrafiken i Jämtland kräver alkoholås*" (Länstrafiken i Jämtland), "*440 trafikdöda 2005 - Men långt till nollvisionens etappmål*" (Vägverket) samt "*Malmö vill sänka hastigheten*" (Malmö stad).

Brand

Brand är liksom föregående år den i storleksordningen andra mest omskrivna olyckstypen. Avsändarna för denna olyckstyp har ökat (6%) jämfört med föregående år (1%). Bland avsändarna märks särskilt Svenska Brandskyddsföreningen. Typisk rubrik är "*Över 100 dog i bränder förra året*".

Fallolyckor

Avsändare inom olyckskategorin fallolyckor har ökat något jämfört med föregående år, men kvarstår på en fortsatt låg nivå. En av rubrikerna lyder: "*Få kommuner har policy för äldres säkerhet*". Avsändarna är Idrottshögskolan, Umeå Universitet samt Räddningsverket/Sveriges Kommuner och Landsting.

Drunkning

Bara en procent av artiklarna om drunkningsolyckorna har en tydlig avsändare. Denna siffra har stadigt minskat under de fyra undersökningsperioderna. Rubriken lyder: "*Drunkningsolyckorna blir färre.*" Det är Svenska Livräddningssällskapet som står som avsändare.

Förgiftning

I denna kategori finns, liksom i föregående undersökning, ingen tydlig avsändare.

Kvävning

I denna kategori finns, liksom i föregående undersökning, ingen tydlig avsändare.

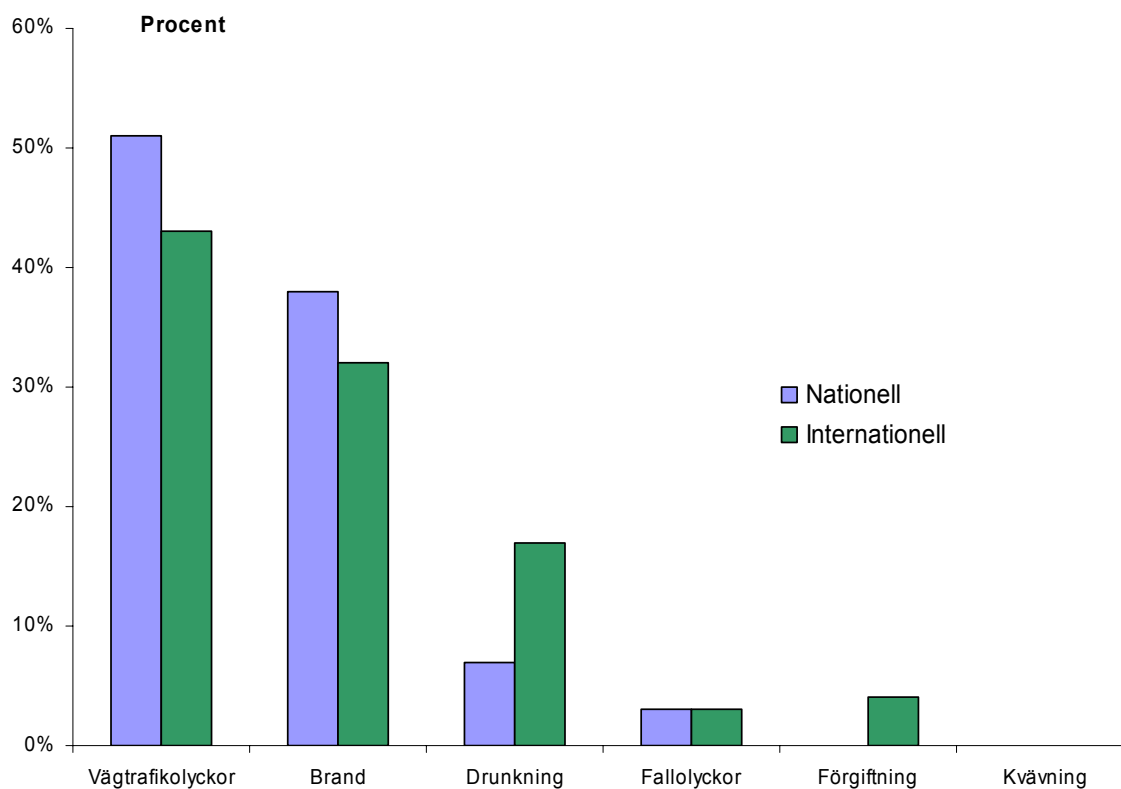
5 Analys

5.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna

Första halvåret 2006:

OLYCKSTYP	NATIONELL	INTERNATIONELL
Vägtrafik	51 %	43 %
Brand	38 %	32 %
Drunkning	7 %	17 %
Fall	3 %	3 %
Förgiftning	0 %	4 %
Kvävning	0 %	0 %

Som framgår av ovanstående tabell och diagrammet nedan utgörs flest, såväl internationell som nationell olycksrapportering, av vägtrafikolyckor.

Figur 5. Procentuell fördelning mellan nationella respektive internationell olycksrapporteringen fördelade på olyckstyper

Det finns dock vissa skillnader mellan nationell och internationell olycksrapportering.

- Vägtrafik har en högre andel nationell rapportering (51%) än den internationella (43%).
- Brand har en lägre andel internationell (32%) rapportering än den internationella (38%).
- Drunkningsolyckor har en mer än dubbelt så hög procentandel nationellt (17%) än internationellt (7%).
- Fallolyckor rapporteras i samma nationellt (3%) som internationellt (3%).
- Förgiftning är vanligare i internationell (5%) olycksrapportering än i nationell (0%).
- Kvävning är en mycket ovanlig olyckstyp i såväl internationell (0%) som i nationell (0%) olycksrapportering.

5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar

Medierapporteringen av olika olyckor har varierande inriktning, beroende på händelsens art. Rubriksättningen är ofta mycket talande i detta avseende.

5.2.1 Vägtrafikolyckor

Enskilda olyckor och offer

Vägtrafikolyckorna utgör återigen den i särklass mest omskrivna olyckskategorin, beträffande såväl nationell som internationell olycksrapportering. En mycket stor andel av artiklarna/telegrammen handlar om enskilda olyckor. Exempel på typiska rubriker är:

Mc-förare omkom i olycka
Äldre man svårt skadad i trafikolycka
Man omkom i singelolycka

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda vägtrafikolyckor är också omskrivna. Exempel på typiska rubriker är:

Blixthalka orsakade svåra olyckor
Medvetlöshet orsakade svår bussolycka
Nioårig pojke dog när lastbil körde in i skolbuss

Rapporter och statistiska underlag

Talrika rapporter och statistiska undersökningar presenteras kring "fenomenet vägtrafikolyckor", vilka regelbundet uppmärksammas och rapporteras av media. Även dessa har ibland koppling till enskilda uppmärskade olyckor. Typiska rubriker är:

440 trafikdöda 2005 - Men långt till nollvisionens etappmål
Dystra siffror över midsommartrafik
Olycksdrabbad motorväg lockar till höga farter

5.2.2 Brand

Enskilda olyckor och offer

Liksom vid de tidigare undersökningarna liknar olycksrapporteringen om bränder rapporteringen om vägtrafikolyckorna, såtillvida att de oftast beskriver enskilda olyckstillfällena och deras offer. Typiska rubriker är:

Kvinna död i lägenhetsbrand i Malmö
Lägenhet utbränd vid brand i Uddevalla
Man innebränd i Arvidsjaur

I Räddningsverkets insatsstatistik finns inget som tyder på ovanligt många bränder under första halvåret 2006. Detta skulle i så fall ha förklarat den markanta ökningen av TT-telegram under undersökningsperioden.

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda bränder förekommer också, om än i mycket begränsad omfattning. Exempel på typiska rubriker är:

Rökning bakom dödsbranden i Virserum
Familjer hemlösa i radhusbrand

Rapporter och statistiska underlag

Statistik och varningar utfärdade av Räddningsverket, räddningstjänsten och Svenska Brandskyddsföreningen utgör ett fåtal av brandolycksrapporteringen. Exempel på typiska rubriker är:

Sängrökning och missbruk bakom många dödsbränder
Över 100 dog i bränder förra året
Stora brandrisker med engångsgrillar

5.2.3 Drunkning

Enskilda olyckor och offer

Drunkning är den tredje största rapporterade olyckstypen. I likhet med brand och vägtrafikolyckorna handlar artiklarna/telegrammen oftast om enskilda olyckor och deras offer. Exempel på typiska rubriker är:

Fiskare drunknade i Mälaren
Äldre man befaras ha drunknat

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av drunkningsolyckorna rapporteras också. Exempel på dessa rubriker är:

Föll i vattnet under arbete- omkom
Förare drunknade när traktor gick genom isen

Rapporter och statistiska underlag

Statistik lyfts fram av en ensam aktör, Svenska livräddningssällskapet. Rubriken lyder:

Drunkningsolyckorna blir färre

5.2.4 Fallolyckor

Enskilda olyckor och offer

Liksom i de tidigare undersökningsperioderna uppmärksammas de enskilda fallolyckorna när det rör sig om spektakulära fall, ofta barn- eller arbetsplatsrelaterade. I denna undersökningsperiod finns fem artiklar som behandlar äldres fallolyckor. Fem av olycksrapporteringarna är arbetsplatsrelaterade. Typiska rubriker är:

*Kvinnor föll tre våningar från balkong
Man föll från byggnadsställning*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till enskilda fallolyckor uppmärksammas inte i särskilt hög grad under undersökningsperioden. Nedanstående två rubriker är de enda artiklar/telegram som antyder bakomliggande orsaker. Båda två är arbetsplatsolyckor.

*Svensk dog i schweizisk lavin
Badare avled efter fall från Västerbron*

En generell tendens för undersökningsperioderna, med undantag från 2005, är att de äldres fallolyckor uppmärksammas med nyheten "vårdslarv" i förgrunden. Rubrikerna i årets material där denna tendens kan skönjas lyder:

*Dement man dog i olycka på bemannad avdelning
88-årig kvinna dog efter fall på äldreboende
83-åring skickades i säng efter fallolycka*

Rapporter och statistiska underlag

Räddningsverket/Sveriges Kommuner och Landsting, Idrottshögskolan samt Umeå Universitet och är de enda tydliga avsändarna. Rubrikerna lyder:

*Få kommuner har policy för äldres säkerhet
Träning minskar fallolyckor
Personer över 50 har dålig balans*

5.2.5 Förgiftning

Enskilda olyckor och offer

Förgiftning rapporteras mycket sparsamt i analysmaterialet. De två rubrikerna lyder:

*Ogrässprej i förgiftade matlådor
Familj hade höga halter arsenik i dricksvattnet*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

De bakomliggande orsakerna är av naturligt medialt intresse och ingår liksom vid föregående undersökningsperioder i alla artiklar/telegram som berör enskilda förgiftningsfall. Rubrikerna är desamma som ovan.

Rapporter och statistiska underlag

Avsändare har i de tre föregående undersökningsperioderna varit tydlig. Under denna undersökningsperiod återfinns dock inte någon avsändare alls. I hela kategorin förgiftning har skett en minskning.

5.2.6 Kvävning

Ingen artikel/telegram i analysmaterialet under perioden handlar om kvävning, enligt den olycksdefinition som används här.

6 Slutsatser avseende medias rapportering

TT:s nationella olycksrapportering under det studerade tidsintervallet består till 51 procent av vägtrafikolyckor, 38 procent av brandolyckor, 7 procent av drunkningsolyckor, 3 procent av fallolyckor, 0 procent av förgiftningsolyckor samt 0 procent av kvävningsolyckor.

Bilden från föregående rapporter tycks därmed hålla i sig: olycksrapportering styrs av andra faktorer än olyckornas utbredning och konsekvenser. Någon djupare analys av dessa faktorer ryms inte inom ramen för denna rapport. Nedan följer dock en anspråkslös diskussion av tänkbara urvalskriterier.

6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen

Det är ett allmänt vedertaget faktum att olyckor - företrädesvis olyckor av det mer spektakulära slaget - står högt i kurs hos nyhetsmedierna.

Utan ansats till någon akademisk djupdykning i "medielogiken" bakom olycksrapporteringen i föreliggande rapport, så kan det vara intressant att försöka identifiera några faktorer som kan antas vara vägledande för medias nyhetsvärdering. Tänkbara faktorer är:

- *Snabba/dramatiska olycksförlopp* - En kollision mellan två bilar är intressantare/enklare att beskriva än att någon har snubblat på tröskeln, oavsett vilka konsekvenserna för offren blir.
- *Tydliga konsekvenser* - Skador/dödsfall som uppstår omedelbart vid olyckstillfället kräver oftast ingen research eller återkoppling till tidigare händelser.
- *Geografisk närhet* - Det krävs betydligt mindre av dramatik och konsekvenser för att media ska rapportera om olyckor/olycksliknande händelser som inträffat i den geografiska närheten. I denna analys, liksom i föregående, framgår detta av den övervägande nationella betoningen på artiklarna/telegrammen, men motsvarande gäller även för lokala medier, som ofta rapporterar om mindre olycksfall i lokalsamhällen, som aldrig skulle "platsa" i riksmedia.
- *Social närhet* - Om vi vågar göra antagandet att nyhetsredaktionerna består av personer av medelklass med en medelålder kring 30-50 år, och att en sannolik läse-, tittar- eller lyssnarkrets i de allra flesta fall befinner sig någonstans i åldrarna 15-65 år, så kan begreppet social närhet vara relevant. En vägtrafikolycka skulle kunna drabba vem som helst av oss. En drunknad treåring lämnar ingen förälder oberörd. Men en heroinist som dör av en överdos i ett källarförråd, eller en 89-åring som faller och skadar sig allvarligt, ligger utom den sociala sfären. Det gäller såväl för nyhetsredaktionen som för de tänkta mediekonsumenterna.
- *Lättillgängliga källor* - Nyheter som är lätta att hitta är populära på bantade redaktioner med uppdrivet tempo. (Allt färre reportrar ska producera allt mer nyhetsmaterial.) Därför är offentliga dokument, såsom polisens uppgifter om ingripanden och uttryckningar till olycksplatser tacksamma nyhetskällor. Det är betydligt svårare att hitta information om exempelvis förgiftningar, som i allmänhet inte föranleder några polisuttryckningar eller insatser av räddningstjänsten, eller fallolyckor i hemmet.

- *Många offer* - En olycka som drabbar många är intressantare än motsvarande olycka om den drabbar få. "36 döda i bussolycka i Nepal" omskrivs i svenska medier. "Över 900 förgiftade..." innebär att bakelser i Spanien kan bli rubrikstoff i Sverige. Fallolyckor däremot drabbar bara en person åt gången.

7 Allmänhetens bild av olyckor

För att erhålla politisk accept för olika interventionsprogram är det viktigt att tränga djupare in i hur allmänheten ser på olyckor och dess mänskliga och ekonomiska konsekvenser. NCO lät mot denna bakgrund göra en undersökning med hjälp av Sifo för att erhålla en överblick av svenska folkets kunskap om olyckor.

Två frågor ställdes till 1 000 slumpvis utvalda personer under perioden 3-9 oktober 2006. Frågorna och svaren presenteras nedan:

Fråga 1: Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall? Är det...?

1. Drunkning
2. Vägtrafik
3. Bränder
4. Fallolycka, dvs man ramlar
5. Kvävning
6. Förgiftning
7. Tveksam vet ej

En tydlig majoritet, 75 procent, tror att vägtrafik är den olyckstyp som leder till flest dödsfall. Den orsak som näst flest, nio procent, av de intervjuade anger är i årets liksom i föregående undersökningar år 2005 och 2004 fallolyckor. Drunkning tror sex procent leder till flest dödsfall, bränder och förgiftning vardera två procent samt kvävning en procent. Det är sex procent av de svarande som är tveksamma vet ej.

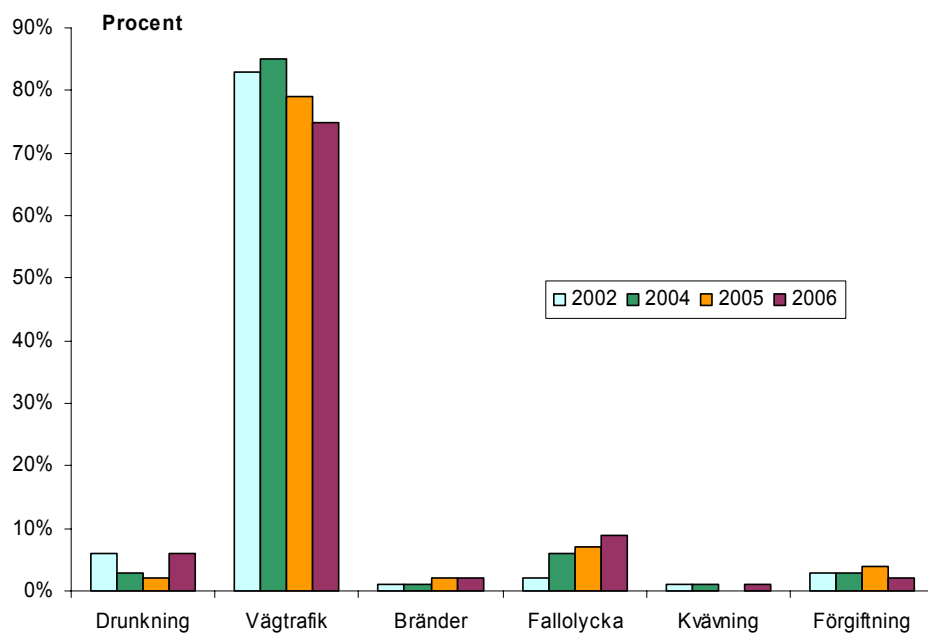
Fråga 2: I vilken ålder tror du att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka?

1. 0-19 år
2. 20-39 år
3. 40-59 år
4. 60-79 år
5. Över 80 år
6. Tveksam vet ej

En majoritet, 58 procent, av de intervjuade tror att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 20-39 år. Den åldersgrupp som näst flest, 14 procent, tror är den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 0-19 år. Sju procent tror att det är 40-59 år, sex procent 60-79 år, fem procent över 80 år samt de som är tveksamma eller inte vet uppgår till tio procent.

I Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik från 2003 är det åldersgruppen över 80 år som har flest antal dödsolyckor, den åldersgruppen står för cirka 50 procent.

En förklaring till allmänhetens tro att den yngre gruppen löper större risk för att råka ut för dödsolycka, kan vara att denna åldersgrupp är hårdast drabbad i vägtrafiken, och att allmänheten tror att denna olyckstyp är den vanligaste.

Figur 6. Andel som tror att respektive olyckstyp leder till flest dödsfall och förändring över tid.

Som diagrammet ovan visar, har allmänhetens bild om den vanligaste dödsolyckan förändrats lite grann under de fyra undersökningsperioderna.

En tydlig tendens är att andelen som tror att vägtrafik är den vanligaste olyckstypen sedan första undersökningsperioden har minskat.

En annan tendens som kan skönjas är att andelen som tror att fallolyckor är den vanligaste dödsolyckan sedan första undersökningsperioden har ökat.

8 Diskussion

Den svenska allmänheten har fortsatt en helt felaktig uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor. En överväldigande majoritet tror att merparten av dödsolyckorna sker i vägtrafiken. Det är fortfarande en liten andel som känner till att merparten av dödsolyckorna sker genom att äldre människor faller i den egna bostaden. Dock kan en viss tendens till ökad kunskap hos allmänheten skönjas.

Den kunskap som allmänheten har när det gäller olyckor tycks i hög grad återspegla den bild som media ger. Nyhetsvärdet i en trafikolycka, eller ännu bättre en brand, är betydligt större än om en 90-åring i ett äldreboende ramlar omkull och slår ihjäl sig.

Det finns ingen anledning att tro att politiker eller andra beslutsfattare på något avgörande sätt skulle ha en annan bild än den här redovisade. Frågan som då infinner sig är om samhällets resurser för förebyggande arbete verkligen hamnar där behovet är som störst, hos dem som mest behöver det?

Uppgifter från tidigare Forskningsrådsnämnden tyder på motsatsen. Enligt dessa satsas hela 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, trots att arbetsplatsolyckor bara står för en bråkdel av samtliga olyckor. 20 procent av forskningsresurserna satsas på trafiksäkerhetsarbete. Men till förebyggande åtgärder av fallolyckor bland äldre i deras hemmiljöer, som svarar för drygt 50 procent av samhällets totala kostnader för olyckor, går bara cirka 5 procent av samhällets totala satsningar.

Situationen är problematisk såväl från etisk som från samhällsekonomisk synpunkt. Det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de fallolyckor som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som därtill bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar landstingen och kommunerna nära 5 miljarder kronor årligen, en summa som successivt beräknas öka till nära 8 miljarder kronor fram till år 2035, om inga åtgärder vidtas.

Räddningsverket, Nationellt centrum för lärande från olyckor
Värmlandsvägen 25, 691 34 Karlskoga
Telefon 0586-623 00, fax 0586-623 01. www.raddningsverket.se

Beställningsnummer I99-144/06. Fax 054-13 56 05
ISBN 978-91-7253-325-0